

DARIUS ANTANAVIČIUS

Nova, noua an nona ratio textus edendi?

Du laiškai / Two letters: Popiežiaus nuncijaus Luigi Lippomano ir kunigaikščio Mikalojaus Radvilo Juodojo polemika (1556) / A Controversy between Papal Nuncio Luigi Lippomano and Duke Nicolaus Radvilas the Black (1556), parengė / edited by Dainora Pociūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2015, 475 p.

2015 m. vasario pabaigoje vykusioje kasmetinėje Vilniaus knygų mugėje buvo pristatyta viena įdomi leidybinė naujiena-seniena, būtent žinomo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės XVI a. politikos sunkiasvorio Mikalojaus Radvilo Juodojo polemika su popiežiaus nuncijumi Luigi Lippomanu, paskelbta dar 1556 m. Įdomi ji buvo todėl, kad visi, tuomet susirinkusieji, su užmoju pasauliui parodytą naujagimį galėjo išvysti tik iš pagarbaus atstumo: vienintelis prieinamas egzempliorius buvo pačių kalbėtojų rankose. Taigi pasidarė vaikiškai smalsu: žaisliukas lyg ir rodomas, bet neduodamas... Pasirodo, vykstant mugei, knygos tiražo paprasčiausiai nebuvo, taigi ir prekiauti nebuvo kuo. Knyga realiai išėjo iš spaudos jau mugei pasibaigus. 2015 m. rudenį viešojoje erdvėje įvyko dar keletas knygos pristatymo renginių. Pagaliau ją gali išvysti visi norintieji.

Visi – nesvarbu, ar XVI a. LDK reformacijos istorijos žinovai, ar šiaip smalsaujantys žiopiai, naršysiantys po knygynų ir bibliotekų lentynas – paėmę į rankas šią knygą, manau, sutiks, kad tai knygos meno kūrinys. Dėl meno, kaip

ir dėl skonio, žinia, nesiginčijama, o ir ginčytis šiuo atveju nėra dėl ko: knyga iš pažiūros atrodo ištis įspūdingai tiek išvaizdos, tiek medžiagos komponavimo, tiek storio ir svorio prasme (priešingai nei gali pasirodyti, čia turime galvoje atvirkštinį storio ir svorio santykį: kuo storesnė ir lengvesnė knyga, tuo ji geresnė). Nors knyga paskelbta su Vilniaus universiteto grifu, ją išleido Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, taigi būtent jo leidybos skyriui ir jo bendradarbiams priklauso pelnytos pagyros.

Bet mus domina ne išorė, o vidus. Kaip minėta, tai yra 1556 m. Karaliaučiuje lotyniškai paskelbtos knygos naujas mokslinis leidimas. Knygą sudaro šie komponentai: du identiškai įvadai (lietuviškai ir angliškai), 1556 m. originalo faksimilė pagal Vilniuje, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, saugomą egzempliorių, originalo perrašas (transkripcija) su komentarais anglų kalba, vertimas į lietuvių kalbą su komentarais lietuvių kalba ir keletas nedidelių pabaigos skyrelių: šaltiniai, literatūra ir asmenvardžių rodyklė. Knygos rengėja yra Dainora Pociūtė, parengimo bendradarbiais nurodyti Kęstutis Daugirdas, Jolanta Gelumbeckaitė ir Nikolaus Neagu. Patį 1556 m. knygos tekstą iš lotynų kalbos į lietuvių kalbą išvertė Dalia Dilytė-Staškevičienė. Keista, kad vertėjos pavardei neatsirado vietos ant titulinio lapo, lyg vertimas būtų koks nors antrarūšis darbas.

Knygos įvade atskirais poskyriais pristatomas publikuojamos Mikalojaus Radvilo Juodojo polemikos kontekstas daugiausia orientuojantis į du asmenis (Luigį Lippomaną ir Pierą Paolą Vergerijų) bei jų veiklą Lietuvoje. Žinant, kurie skurdūs XVI a. LDK reformacijos spausdinti šaltiniai, daugelis svarbesnių tokio pobūdžio knygų jau turi didžiulį ankstesnių tyrėjų kartų, ypač, žinoma, lenkų ir vokiečių, paliktą įdirbį, kurį papildyti kuo nors nauju yra labai keblus uždavinys. Tai akivaizdu ir šiuo atveju: be naujesnės per pastaruosius kelis dešimtmečius Italijoje pasirodžiusios literatūros, susijusios daugiausia su minėtųjų italų veikla pačioje Italijoje, nežinomų ir dar nepublikuotų vienalaikių šaltinių, kurie leistų naujai pažvelgti į pristatomą temą, įvado bibliografijoje nematyti (remiamasi specialistams gerai žinomu *Acta nuntiaturae Polonae* Lippomanui skirtu tomu ir panašiomis skelbtomis publikacijomis). Kaip XXI a. pradžioje sunku pasakyti ką nors „savo“ seniai iširtomis temomis, rodo įvado autorės pastangos apginti Mikalojaus Radvilo Juodojo šios knygos autorystę. Jos, tiesą sakant, nelabai įtikinamos, nes, kalbant apie autorystę verbaliniu lygmeniu, reikia pastebėti, kad ne Juodojo sugebėjimams buvo

parašyti tokį atsakymą lotynų kalba. Galima kalbėti nebent apie „Atsakymo“ idėjų, bendros atsakymo krypties ir tono autorystę ar veikiau iniciatyvą.

Šiaip ar taip, pagrindinis šios knygos tikslas yra naujas mokslinis 1556 m. pasirodžiusios knygos leidimas. Jį sudaro trys savarankiškos dalys: Vilniaus egzemplioriaus faksimilė, kritinis komentuotas leidimas ir vertimas į lietuvių kalbą.

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje pasirodė ne viena panaši publikacija, kurios pagrindas yra lotyniškas spausdintas ar rankraštinis, bet spausdintą knygą primenantis XVI–XVII a. tekstas¹. Sekdami kolegų leidybines iniciatyvas, seniai pastebėjome, kad nurodyti leidiniai turi vieną bendrą bruožą: labai kuklią leidinio originalo apimtį ir visai nekuklią naują knygą. Tai pasiekama minėtu būdu publikuojant originalo faksimilę, teksto perrašą ir vertimą. Dėl vertimo į lietuvių kalbą reikalingumo jokių klausimų nekyla, kol leidžiame knygas lietuviškai dar skaitančiam ir, tikėkimės, skaitysiančiam skaitytojui. Daugiau abejonių kelia faksimilių ir spausdintų knygų perrašų (transkripcijų) reikalingumas. Kodėl?

Veržli skaitmeninių technologijų plėtra pastarąjį dvidešimtmetį verčia permąstyti jau daugiau nei šimtmetį besiklosčiusią istorijos šaltinių kritinio publikavimo sampratą. Šių dienų istorijos šaltinių skelbėjas susiduria su interneto teikiamais privalumais ir konkurencija, kuri verčia labai gerai pagalvoti, kaip geriausia skelbti pasirinktą šaltinį. Nėra abejonės, kad tolydžio vis labiau plintantis šaltinių perteikimas skaitmeniniu pavidalu ir jų skelbimas virtualioje erdvėje (vadinamosios skaitmeninės bibliotekos) vis labiau konkuruos su tradiciniu kritiniu publikavimo metodu. Labiausiai ją pajus spausdintos Naujųjų laikų knygos ir mažiau – rankraštiniai dokumentai. Tai ir

¹ Keli pavyzdžiai: *Colloquium habitum Vilnae die 14 Junii, anno 1585, super articulo de Caena Domini = Religinis kolokviumas Vilniuje (1585. 06. 14) dėl straipsnio apie Viešpaties Vakarienę = Religionskolloquium in Vilnius (14. 06. 1585) über den Artikel des Herrenmahls*, concinnaverunt Jolanta Gelumbeckaitė, Sigitas Narbutas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas; 2006; Motiejus Kazimieras Sarbievijus, *Akmens pašventinimas (Sacra Lithothesis). Šaltinio publikacija*, parengė Skirmantė Šarkauskienė, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009; Abraomas Kulvietis, *Pirmasis Lietuvos Reformacijos paminklas*: Studija, faksimilė, komentuotas leidimas, vertimas į lietuvių kalbą, parengė Dainora Pociūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011 (*Monumenta Reformationis Lithuanicae*, seria A: *Confessiones fidei*, t. 1); *Triumfo diena. 1611 m. birželio 13 d. Smolensko pergalė ir iškilmingas Zigmanto Vazos sutikimas Vilniuje 1611 m. liepos 24 d.*, parengė Eugenija Ulčinaitė ir Eugenijus Saviščevas, (*Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų studijos*, t. 9), Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, 2011); Vytautas Ališauskas, *Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių dievus. Tekstas ir kontekstai*, Vilnius: Aidai, 2012.

suprantama: spausdintas tekstas lengvai paskaitomas be išankstinio pasirengimo, o rankraščiams įskaityti reikia specialių gebėjimų.

Aptariama knyga yra geras kylančio iššūkio pavyzdys. Žinodami, kiek daug senųjų knygų faksimilių skaitmeniniu pavidalu jau galima rasti internete, išgirdę apie 2015 m. Vilniaus knygų mugėje pristatysimą Luigi Lippomano ir Mikalojaus Radvilo Juodojo polemikos publikaciją, 2014 m. pabaigoje ar 2015 m. pradžioje mėginome panaršyti interneto platybėse ir nepakildami nuo kėdės savo akimis išvysti 1556 m. egzempliorių. Neguldome galvos, kad buvome labai atkaklūs ir kantrūs (veikiau priešingai), bet tuomet dar nieko neradome. Vis dėlto aptariamai publikacijai vėluojant, 2015 m. viduryje jau buvo galima ką aptikti: internete pastebėjome Austrijos nacionalinėje bibliotekoje saugomo 1556 m. knygos egzemplioriaus skaitmeninę kopiją². Kokie tokios „virtualios“ kopijos privalumai, palyginti su „popierine“? Galį ją išsisaugoti kompiuteryje, į valias didinti ar mažinti puslapio vaizdą, svarbiausia – patogiai nurašinėti, jei reikia, knygos tekstą ir pan. Interneto eroje vienintelis popierinės faksimilės privalumas prieš skaitmeninę yra, sakytume, „egzistencinis“: įvykus kokiam nors pasauliniam kataklizmui ir vienu ypu išnykus internetui su visais jo serveriais bei duomenų talpyklomis, kartu dingtų ir visi internetiniai resursai, o atskira popierinė knyga turėtų daugiau galimybių išlikti.

Dar didesnių abejonių kelia spausdintų knygų perrašinėjimas, tiksliau saktant, faksimilės ir perrašo (transkripcijos) dubliavimas, nusižiūrėtas iš kai kurių nebūtinai sektinų pavyzdžių Vakaruose. Ar tokie dabar naujaisi tekstologijos vėjai, kurių mes, sėdėdami savo užpečkyje, neįjuntame? Ne. Tai tiesiog būdas išpūsti knygos apimtį iki *opus magnum*. Pažiūrėkime, kaip yra iš tikrųjų.

Pagal mūsų apskaičiavimus³, 1556 m. knygos originalas (lotyniškas variantas) sudaro geriausiu atveju kuklius 4 autorinius lankus teksto (1 lankas –

² https://books.google.lt/books?id=u11UAAAaAAJ&pg=PT121&lpg=PT121&dq=Duo+epistolae+Lipomani&source=bl&ots=1ey1p-ic-b&sig=chyL2OLOxyJMUDQmmf_iuR3GDw&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKewi7xKa6tu3JAhXKEiwKHeyeAroQ6AEIHZA#v=onepage&q=Duo%20epistolae%20Lipomani&f=false

Jų yra ir daugiau, pavyzdžiui, Bavarijos valstybinės bibliotekos skaitmenų išteklyje (<http://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10160626.html>).

³ Nepatingėjome pasirinktinai nurašyti vieno visiškai prirašyto knygos puslapio, padauginome gautus ženklus (apie 1050) iš prozinės dalies puslapių skaičiaus, taip pat nurašėme vieną prirašytą poezijos puslapio fragmentą ir gautus ženklus (apie 1200) padauginome iš poezijos dalies puslapių skaičiaus.

40 000 ženklų su tarpais), bet realiai jis sieks tik apie 3,5 autorinio lanko. Taigi tai mažos apimties tekstas, kuriam išleisti (su vertimu į lietuvių kalbą) pagal dabartinės knygos formatą visiškai pakaktų šimto puslapių, bet dabartinis variantas, atmetus pirmą šimtą puslapių dvikalbio įvado, turi 350 puslapių. O ir geras trečdalis kiekvieno iš tų 350 puslapių yra tiesiog tuščias: plyti didžiulės dykros paraštėse ir ypač apačioje, kritinio komentuoto leidimo skyriuje teksto tiek mažai, kad puslapio nuogumą tenka optiškai pridengti spalviniu fonu.

Vis dėlto tai išoriniai dalykai. Griebkime jautį už ragų ir paklauskime: kam reikalinga spausdintos knygos faksimilė ir transkripcija? Istorijos ar filologijos srities tyrėjui? Studentui? Tik lietuviškai skaitančiam žmogui? Mokslininkui ir studentui turi pakakti faksimilės arba perrašo. Tik lietuviškai skaitančiam žmogui nereikia nei faksimilės, nei perrašo, o tik vertimo į lietuvių kalbą, todėl pakaktų kelių originalo puslapių pavyzdžių. Tad kam visa tai reikalinga *in corpore*? Atsakymas vienas – knygos rengėjų įsivaizduojamo tobulo mokslinio kritinio leidinio formaliems kriterijams tenkinti. Kokie yra šie kriterijai, knygos įvade nepaaiškinta, bet juos galima gana lengvai numanyti iš nurodytų kai kurių kitų knygų, kurios rengtos tų pačių asmenų, tekstologinių principų aptarimo ir taikytos praktikos, kuri keliauja iš vieno leidinio į kitą.

Įžvalgų publikuotoją nuo tokio, kuris neatsižvelgdamas į nieką visur ir visada taiko naujausią tekstologijos „instrumentariją“, skiria paprastas gebėjimas objektyviai įvertinti savo publikuojamo teksto vertę panašių šaltinių kontekste ir tinkamo publikavimo būdo parinkimas. Ar 1556 m. polemika yra koks nors ypatingas įvykis reformacijos ir katalikų reformos kovose XVI a. Vakarų Europoje, kad būtų verta skelbti ir faksimilę, ir perrašą? Ne. Panašių polemikų buvo daugybė. Ar 1556 m. leidinys knygos istorijoje kuo nors išsiskiria? Irgi niekuo – tokių lotyniškų knygų XVI a. buvo paskelbta dešimtys tūkstančių. Ar knygos tekstas išspausdintas net specialistams sunkiai paskaitomu gotikiniu šriftu? Taip pat ne. Tad kam iš musės daryti dramblį? Ši knyga nebuvo ir nebus Gutenbergo Biblija, tad ir perleisti ją reikia atitinkamai: dėti arba faksimilę, arba perrašą su vertimu į lietuvių kalbą. Kiekvienu konkrečiu atveju tai turi nuspręsti pats rengėjas, geriausiai išmanantis savo spaudai ruošiamo šaltinio specifiką ir kontekstą.

Čia pat iškyla dilema, į ką orientuotis net rengiant lotyniško teksto perrašą: ar į profesionalių tyrėjų daugumą, kuriai rūpi pirmiausia knygos, kaip istorijos šaltinio, prasmė, ar į absoliučią mažumą, kuri galbūt tyrinės, sakykime,

lotyniškų tekstų skyrybos istoriją. Mažuma, aišku, garsiai šauks, jog šaltinis turi būti parengtas taip, kad patenkintų ir siaurus jos interesus. Bet tai suderinti retai pavyksta.

Atvertę bet kurį šios knygos kritinio leidimo puslapį, pirmiausia pastebėsime tekstą skaityti ir suprasti ne padedančius, o trukdančius tekstologinius eritrocitus – raudona spalva papildomai į tekstą įterptus 1556 m. originalo puslapio eilučių pabaigos (!) žymėjimus, papildomą originalo eilučių numeraciją (!!) ir net originalius žodžių kėlimus (!!!). Žvelgdami giliau, išvysime, kad lotyniški žodžiai aklai perrašomi taip, kaip yra originale, t. y. išlaikant visas *u* vietoj *v*, o *ij* vietoj *ii* (*Euangelij, uarijs* ir pan.), stropiai saugant visus papildomus raidžių diakritikus (*quacuñque* ir pan.), atkuriant visus poligrafinius jungtuko *et* variantus, kartojant antras didžiąsias raides (*ERgonè*), paliekant anuometę skyrybos sistemą ir net išlaikant šriftų ypatybes. Taigi aptariamoje knygoje pasirinktas transkripcijos modelis yra iš esmės antra teksto faksimilė, perteikta šių dienų poligrafijos priemonėmis. Tad kyla klausimas, kam tada reikalinga pirmoji?

Tai, kad Vakarų Europoje pastaruoju metu atsirado mokslininkų, kurie, ieškodami sau vietos po saule, „daro mokslą“ siūlydami perrašant vergiškai kopijuoti net spausdintą tekstą, dar nereiškia, kad jais kaip apaštalais reikia sekti, nes dėl daugelio minėtų atvejų seniai autoritetingai sutarta⁴. Akivaizdu, kad kolegų suprantamas teksto perrašo „autentiškumo“ kriterijus yra vienas: beatodairiškas aklas lotyniško teksto kopijavimas *ad litteram et signum*, t. y. raidė į raidę, ženklas į ženklą, negana to, dar papildant jį minėtomis „inovacijomis“. Ką duoda toks metodas, ypač XVI–XVII a. spausdintų knygų atveju? Nieko, išskyrus akis rėžiantį formalizmą publikuojamame tekste. Šio formalizmo viršūnė yra papildomas 1556 m. knygoje paskelbtų poezijos kūrinų eilučių pabaigos (!) žymėjimas (tarsi sveiko proto dar nepraradusiam žmogui, prieš akis turinčiam tekstą, tai būtų neaišku) ir jų numeravimas kiekvieną kartą skaičiuojant naujo puslapio eilutes, o ne, kaip įprasta, ištisine eilės seka, t. y. čia pirmiausia siekiama skaičiuoti ir numeruoti ne paties poezijos kūrinio, o knygos puslapio, kuriame yra poezijos, eilutes. Jei taip būtų darę visi, kaip mes dabar turėtume nurodyti graikų ir romėnų klasikų poezijos kūrinų vietas?

⁴ Žr. *Normae orthographicae et orthotypicae Latinae*, Romae: Academia Latinitati Fovendae, 1990; José Maria Mir, *Probata ratio scribendi et interpungendi in scriptis Latinis*, Romae: Academia Latinitati Fovendae, 1990.

Pateiksime vieną knygos prozinio teksto gabaliuką parodydami, kuo skiriasi knygos rengėjų ir, nesuklysimė pasakę, vyraujantis lotyniško teksto publikavimo metodas.

Knygos perrašo variantas (p. 319–320)	Vyraujantis variantas
<p>Quod non [5] esse nobis fato quodam aduerso, minime = que ut opinor propicio, concessum, eo eti = am uehementius doleo, quod intellexi te uirum summa alioquin humanitate praedi = tum, quem tantopere expectabamus om = [10]nes, & in quo tanquam certissimo quodam asylo, omnes nostras repurgandarum ab idolatria, in hoc nostro Septemtrione, Ec = clesiarum Christi spes reposueramus, in sensum se prorsus diuersum dedisse, uelle = [15]que non modo, non repurgare errores pri = stinos, uerum etiam summa cura, summo = que studio confirmandos ac stabiliendos conari. In quo si Reuerendae Domina = tionis tuae perstat sententia, uereor, (quod [20] tamen ego, pro mente christiana cuperem minime,) ne dum hoc maxime contendit, celeriter corruat, neue dum se posse quaeli = bet contra Christum tuto statuere putat, ut Cerinthus & Arrius, praeter opinionem in [25] securitate pereat, post istamque uitam, Deo uindici iustissimo huius suae impietatis, det poenas; non eas quidem ut illius est opinio purgatorias, sed gehennas aeternas, nullo aeuo cessaturas.</p>	<p>Quod non esse nobis fato quodam aduerso minimeque, ut opinor, propicio concessum eo etiam uehementius doleo, quod intellexi te, uirum summa alioquin humanitate praeditum, quem tantopere expectabamus omnes et in quo tanquam certissimo quodam asylo omnes nostras repurgandarum ab idolatria in hoc nostro Septemtrione Ecclesiarum Christi spes reposueramus, in sensum se prorsus diuersum dedisse uelleque non modo non repurgare errores pristinos, uerum etiam summa cura summoque studio confirmandos ac stabiliendos conari. In quo si Reverendae Dominationis tuae perstat sententia, uereor (quod tamen ego pro mente Christiana cuperem minime), ne, dum hoc maxime contendit, celeriter corruat neue, dum se posse quaelibet contra Christum tuto statuere putat, ut Cerinthus et Arrius, praeter opinionem in securitate pereat post istamque uitam Deo, uindici iustissimo, huius suae impietatis det poenas, non eas quidem, ut illius est opinio, purgatorias, sed gehennas aeternas, nullo aeuo cessaturas.</p>

Objektyvus skaitytojas, kuris bandys suprasti, kas lotyniškai pasakyta šiais dviem ilgais sakiniiais, pripažins, kad mūsų kaip pavyzdys parengta teksto fragmento versija iš karto leidžia sukonzentruoti dėmesį į teksto prasmę, o knygos rengėjų variantas, prisodrintas minėtų tekstologinių specialiųjų efektų ir nereikalingų lotyniško teksto „autentiškumų“, nuolat jį blaško, verčia vis grįžti prie atskirų frazių, bandant jas suprasti, trukdo vienu ypu aprėpti visą sudėtingą periodą. Žinoma, jei iš mokslinio leidimo reikalautume, kad jis būtų kuo sunkiau paskaitomas ir būtų skirtas tik išrinktiesiems tarp išrinktųjų, toks publikavimo būdas yra naujosios tekstologijos Everestas, bet ar būtina į jį kopti, kad išvystume dangų?

Jei norėtume iš musės išpūsti dramblį, kaip su šia nedidelės apimties knyga padarė jos rengėjai, galėtume nesunkiai tai padaryti pasitelkę būtent šį fragmentą. Tikrindami tekstą pastebėjome, kad Vienos egzemplioriuje (kuriuo pasinaudodami iš pradžių nurašėme šį knygos gabaliuką) frazė *quod tamen ego pro mente Christiana cuperem minime* nėra apskliausta skliaustais, kaip tai yra Vilniaus egzemplioriuje. Remiantis šiuo visiškai nereikšmingu mažmožiu, liudijančiu, kad tekstas net spausdinant dar buvo nežymiai, kur reikia, tvarkomas, tikslinamas ir koreguojamas (kas dabar pasakys, kiek tokių korekcijų yra visame tekste?), būtų galima priskaldyti daug malkų klausiant, ką knygos rengėjai vadina kritiniu leidimu: ar knygos, kaip bibliografinės pozicijos, kritinį leidimą (su visų žinomų egzempliorių teksto variantais), ar, regis, tik Vilniaus egzemplioriaus leidimą. To, aišku, nedarysime, nes tokių menkniekių sureikšminimas būtų juokingas ir nevaisingas, bet to paties tikėtumėmės ir iš šios bei kitų knygų rengėjų, kad *uerum* rašymas vietoj *verum*, įvairių formalių brūkšnelių dėliojimas netaptų kriterijumi, atskiriančiu tikruosius tekstologus nuo mūsų, apsišaukėlių.

O ne menkniekis, kurį taip pat norėtusi paminėti, yra dalykiniai šio teksto fragmento komentarai. Dedu galvą, kad devyni iš dešimties žmonių, net laikančių save didesniais ar mažesniais patristikos žinovais, pirmą kartą skaitydami šias originalo eilutes neturės žalio supratimo, kokia paviršinė ar gilioji prasmė slypi originalo žodžiuose *ut Cerinthus et Arrius praeter opinionem in securitate pereat*, iš kurių abiejuose komentaruose (tiek angliškame, tiek lietuviškame) paaiškinta tik tiek, kas yra tas Kerintas ir Arijus. Bet šiuo atveju buvo svarbiau paaiškinti, kas turėta galvoje sakant *praeter opinionem in securitate pereat*, o tai visiškai be reikalo nutylėta. Juk čia užkoduota atsakymo autoriaus ar autorių užuomina, patyčia ar grasinimas (nelygu, kas kaip galėjo interpretuoti), kad popiežiaus nuncijų gali ištikti tokia pati gėdinga baigtis kaip klaidatikį Arijų, kuris, Nikėjos susirinkimo atskirtas nuo krikščionių bendruomenės, siekė į ją sugrįžti ir, pasikliaudamas savo ryšiais su imperatoriumi Konstantinu, jau manė pasiekęs savo, bet staiga mirė. Šios netikėtos mirties aplinkybės su vėliau išgalvotomis natūralistinėmis smulkmenomis (neva nuo ūmaus viduriavimo priepuolio) pasklido literatūroje iš Sokrato iš Konstantinopolio *Bažnyčios istorijos*, tapdamos „pelnytos“ eretiko baigties ir Dievo keršto už paklydimus topu. Kaip gyvenimą baigė Kerintas, kad jis tokiaime kontekste paminėtas kartu su Arijumi, paliekame išsiaiškinti rengėjams.

Pagaliau paskutinis dalykas. Pasirinkus tokį publikavimo būdą ir prisidengus absoliutaus autentiškumo siekiu, labai patogu nusimesti savo, kaip teksto interpretuotojo, atsakomybę ir palikti tekstą tokį, kad skaitant jis bus sunkiai įkandamas net specialistams (jau nekalbant apie mūsų studentus, kurių nemokėjimu paskaityti XVI–XVII a. spausdintą tekstą pas mus kartais prisidengiama pateisinant faksimilės ir transkripcijos dubliavimą), kurie turės iš naujo dirbti rengėjų darytiną darbą. Tai iliustruosime kitu paties pirmojo poezijos kūrinio fragmentu.

Knygos perrašo variantas (p. 367–368)	Galimas variantas
<i>Non minus haec etiam demonstrat epistola</i> <i>cuius, </i> <i>Quàm benè conatus cesserit iste tibi. </i> <i>Quae breuibus uerbis, quod scripta sit, aspera</i> <i>nec sit </i> <i>Par erat, ut meriti pro ratione tui. </i> <i>Causa fuit belli, quod nunc mouère, tumultus, </i> <i>Liuones, promptum Martis ad arma genus. </i> <i>Et uarijs Litauùm Respublica cincta periclis, </i> <i>Hic humeris cuius tam graue gestat onus. </i> <i>Ille etiam cuius lingua calamoque fideli </i> <i>Vsus erat, subita morte peremptus obit, </i> <i>Lancius insignis iuuenis, scelerate Magister </i> <i>Debuit hoc tantum non licuisse tibi. </i> <i>Perfidia ille tua, dum munia Regis obiret </i> <i>Legati, contrà fasque piùmque perit. </i> <i>Nec potuit iustam cupiebat ut addere limam, </i> <i>Sed cursu in medio penè reliquit opus. </i> <i>Ac rectè moriens dixisset, Candide Lector </i> <i>Emendaturus si licuisset, eram. </i> <i>Sed tamen utcunq̄ue est incomptis condita</i> <i>uerbis, </i> <i>Nec cura autoris ritè polita sui, </i> <i>Qui cupiunt simplex sine fuco noscere uerum, </i> <i>Omnibus est meritò grata futura pijs. </i> <i>Praesertim quicunq̄ue uident, non artibus illis </i> <i>Quas refovet placido docta Minerua sinu. </i> <i>Artibus at nimium duri Mauortis, & aulae, </i> <i>A teneris annis incubuisse Ducem. </i> <i>Debeat ut meritò, quicquid nunc deficit illi </i>	Non minus haec etiam demonstrat epistola <i>cuiuis⁵,</i> quam bene conatus cesserit iste tibi. Quae brevibus verbis quod scripta sit, aspera nec sit, – par erat ut meriti pro ratione tui – causa fuit belli, quod nunc movere, tumultus, Livones, promptum Martis ad arma genus, et variis Litavum Respublica cincta periclis, hic humeris cuius tam grave gestat onus. Ille etiam, cuius lingua calamoque fideli usus erat, subita morte peremptus obit Lancius, insignis iuuenis: scelerate Magister, debuit hoc tantum non licuisse tibi. Perfidia ille tua, dum munia regis obiret legati, contra fasque piùmque perit nec potuit iustam, cupiebat ut, addere limam, sed cursu in medio pene reliquit opus. Ac recte moriens dixisset: „Candide Lector, emendaturus, si licuisset, eram“. Sed tamen utcunq̄ue est incomptis condita verbis nec cura autoris rite polita sui, qui cupiunt simplex sine fuco noscere verum omnibus est merito grata futura piis; praesertim quicunq̄ue vident non artibus illis, quas refovet placido docta Minerva sinu, artibus at nimium duri Mavortis et aulae a teneris annis incubuisse Ducem, debeat ut merito, quicquid nunc deficit illi,

⁵ Rengėjai, iki galo nesupratę teksto prasmės, šioje originalo vietoje įžvelgia menamą spaudos klaidą, perraše klaidingai taisydami šį žodį į *cuius*.

<i>Suadet uti pietas, & socialis amor. </i> <i>Arreptis calamis certatim id turba piorum </i> <i>Perficere, & tanto iungere castra uiro. </i> <i>Qui quacunq̄ue datur, linguam, calamumq̄ue,</i> <i>manumq̄ue, </i> <i>Omnibus his quantumcunq̄ue ualere potest. </i> <i>Auxilio grex parue tuo sinceriter offert, </i> <i>Qui Christi puro pectore sacra colis. </i>	– suadet uti pietas et socialis amor – arreptis calamis certatim id turba piorum perficere et tanto iungere castra viro. Qui, quacunq̄ue datur, linguam calamumq̄ue manumq̄ue – omnibus his quantumcunq̄ue valere potest – auxilio, grex parve, tuo sinceriter offert, qui Christi puro pectore sacra colis.
---	---

Žinoma, netvirtiname, kad mūsų pateiktas variantas yra vienintelis įmanomas, bet daugeliu atvejų jis vis dėlto teisingai sudėsto prasminius-sintaksinius šio teksto fragmento akcentus, kurie rengėjų, prisidengiant autentiškumu, palikti „taip, kaip yra originale“. Norint juos sau mintyse ir kompiuteryje susidėlioti, kaip rodo mūsų tam sugaištas laikas, net reikalą šiek tiek išmanančiam žmogui, oi, kiek reikia įdėti darbo ir pastangų, kurias rengėjai, užuot be atodairos pleškinę originalą taškas į tašką, būtų verčiau nukreipę lotyniško teksto prasmei kaip reikiant išryškinti, taip pat visiems knygos tekstams į lietuvių kalbą išversti. Baigdami linkime jiems ateityje būti šiek tiek objektyvesniems savo ruošiamų spaudai tekstų atžvilgiu ir nekelti jų iki Šventojo Rašto aukštybių.